

Fábián A., Bertalan L. (szerk.): Otthon a Kárpát-medencében. Területfejlesztési Szabadegyetem 2011–2015 (Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó, Sopron, 2015. 528 o.)

HEGEDŰS JUDIT

HEGEDŰS Judit: PhD-hallgató, Nyugat-magyarországi Egyetem, Közgazdaságtudományi Kar, Nemzetközi és Regionális Gazdaságtan Intézet; 9400 Sopron, Erzsébet u. 9.; hege.judit@gmail.com

Judit HEGEDŰS: PhD student; Institute of International and Regional Economics, Faculty of Economics, University of West Hungary; Erzsébet u. 9., H-9400 Sopron, Hungary; hege.judit@gmail.com

Évszázadok óta otthonként tekintünk a Kárpát-medencére, függetlenül a történelmi eseményektől. Az etnikai, nyelvi, politikai, demográfiai, gazdasági különbözőségek ellenére a múltban többször volt példa a nemzetek közötti együttműködésre, de a széthúzásra is. Jelenleg ismét a kezdeményezések, az országok közötti együttműködések, az átjárhatóság, a felsőoktatási és a gazdasági együttműködések időszakát éljük. A történelem során jellemzően hasonló társadalmi-gazdasági folyamatok zajlottak le a szomszédos területeken, ennek ellenére a népek, nemzetek sokszor nem egymástól vártak segítséget, hanem külföldi tőkebefektetőktől vagy az Európai Uniótól. Összességében ma mégis állíthatjuk: a Kárpát-medence területei különbözőségük ellenére is egységet alkotnak.

A Nyugat-magyarországi Egyetem Közgazdaságtudományi Karán 10 éven keresztül megrendezett Területfejlesztési Szabadegyetem jubileuma alkalmából konferenciát szerveztek. A rendezvény pódiumbeszélgetéseinek résztvevői és további neves felkért szerzők írásaiból tanulmánykötet jelent meg. Ezt a könyvet mutatom be a recenzióban, amelynek kapcsán egy alapvető kérdésünk lehet: mennyire ad koherens, egybehangzó képet a Kárpát-medencéről.

Az Otthon a Kárpát-medencében kötet szerzői a Kárpát-medence mint sajátos európai makrorégió különböző kérdéseit dolgozták fel. Hogyan változott geopolitikai helyzete? Milyen vándorlási, etnikai folyamatok zajlottak le a régióban? Milyen szerepet tölt be az identitás a területi átrendeződés során? Milyen társadalmi viszonyok jellemzik a térséget? Hogyan alakul át a felsőoktatás regionális szerepe? Milyen gazdaságfejlesztési eszközöket alkalmaztak, és ezáltal milyen eredményeket értek el? Hogyan változik a határok szerepe, mennyi-

re fontosak az együttműködések, a határ menti kapcsolatok a makrorégióban?

A tanulmánykötet öt tematikus fejezetben járja körül a fenti kérdéseket. Az első fejezet három tanulmánya a Kárpát-medence változó geopolitikai helyzetét tárgyalja (Tóth Imre; Gulyás László, Szávai Ferenc; Hajdú Zoltán), ezek közül utóbbi tanulmánya az, amely szintetizáló választ igyekszik adni a felvetett kérdésre, a tanulmány fókuszába helyezve a Kárpát-medencében az elmúlt évszázadban végbement és jelenleg is zajló demográfiai, etnikai, geológiai, gazdasági, politikai, térszerkezeti és közigazgatási folyamatokat. „Az Alpok, a Kárpátok és a Dinári-hegység hegykoszorúja körbezár egy geomorfológiai értelemben vett medencét (amelynek léte egyetemlegesen elfogadott), amelyet a szakirodalomban korszakonként, országokként, tudományterületenként, nyelvenként stb. eltérően Kárpát-, Pannon-, Magyar-, Közép-Duna-, Kárpát-medence névvel illettek, illetve ma is megneveznek.” (Hajdú 2015, 45.). Ezt a medencét a folyamatos változás és alkalmazkodás jellemezte az elmúlt évszázadokban, és ez ma is igaz. Ennek megfelelően a hatalmi átrendeződések, politikai és gazdasági változások erősen meghatározták az itt élő népek, nemzetiségek sorsát, arculatát és egymáshoz való viszonyát.

A könyv második blokkjának – identitás, vándorlási és etnikai folyamatok – több tanulmánya is érinti a 20. század viharos történéseit, és annak hatásait vizsgálja a medence országaiban, városaiban, egyes kisebbségi közösségeiben egészen a jelenig. A Kárpát-medencében különböző nemzetiségek, etnikumok élnek egymással szoros kölcsönhatásban. Összetételük, térszerkezeti elfoglalt egységük a történelem során folyamatosan változott, változik a mai napig. Ugyanakkor a közös múlt, hagyományok, politika miatt az egymásra hatásuk – mind negatív, mind pozitív értelemben – erős és meghatározó, és erre a tanulmányok kitűnő példákat hoznak fel (Kocsis Károly, Tátrai Patrik; Szirmai Viktória; Lados Gábor, Hegedűs Gábor, Kovács Zoltán, Boros Lajos; Sik Endre, Szeitl Blanka; Gábrity Molnár Irén; Kincses Áron; Jankó Ferenc, Bertalan Laura). Hogyan változott a népesség összetétele és száma az elmúlt időszakban? A határok folyamatos eltűnését követően milyen demográfiai folyamatok figyelhetők meg? Ezekre a kérdésre például Kocsis Károly és Tátrai Patrik összefoglaló tanulmánya igyekszik átfogó választ adni. De a nagy közfigyelemben lévő témák közül a magyarországi kivándorlás is elemzés tárgyát képezi Lados Gábor és munkatársainak írásában.

A társadalmi viszonyokra, illetve a gazdasági folyamatokra vonatkoztatva a történelmi szemlélet elmondható a harmadik és a negyedik fejezetről is, ahol a társadalmi viszonyok, illetve a gazdaságfejlesztés, gazdasági együttműködések tanulmánycokra szerteágazó témákat felölelve a Kárpát-medencét mint gazdasági teret elemzi és mutatja be (Pogátsa Zoltán; Takács Zoltán; Gál Zoltán; illetve Péti Márton, Szabó Balázs; Kiss Éva; Lengyel Imre, Mozsár Ferenc; G. Fekete Éva; Ricz András, Nagy Imre, Juhász Bálint; Nagy Benedek; Kerekes Sándor). Milyen hatást fejtenek ki a nemzetállamok egymásra egy adott földrajzi területen belül úgy, hogy kultúrájuk, gazdaságuk, hagyományaik a történelem során szo-

rosan kapcsolódtak egymáshoz? Kire milyen hatást gyakorolt a piacgazdaságra történő átállás, a neoliberális nézetek? Pogátsa Zoltán megállapítja, hogy a rendszerváltást követően Magyarországon a jóléti állami funkciók csak névleges szerepet tölthettek be. A gazdasági felzárkózást és a társadalmi mobilitást az állam elsősorban külföldi befektetőktől várta. A jóléti redistribúció hiánya volt az egyik oka a társadalmi polarizációnak, egy nagyon széles szegény réteg súlyos leszakadásának.

Gál Zoltán írásával a felsőoktatás is fókuszba került. A szerző megállapítja, hogy az 1990-es évektől egyre intenzívebbé vált a tanulmányi célú mobilitás/migráció, ami a Kárpát-medencei felsőoktatás nemzetköziesedését lendítette fel. A folyamatot kicsit mérsékelte a határon túli kisebbségi intézményfejlesztések és kihelyezett képzések megvalósítása, ami hozzájárult a kisebbségi elitközösségek megtartásához. Magyarországon a felsőoktatás regionális szerepe átalakul, tovább mélyül a szakadék a főváros és a vidék között. A fővárosi felsőoktatás intézményi és hallgatói koncentrációja erősödik, míg a vidéki központok gyengülnek. A magyar fejlesztéspolitika felsőoktatásra vonatkozó középtávú céljai helyesen jelölik ki a beavatkozási pontokat, azonban a területi anomáliákra nem fektetnek kellő hangsúlyt.

Jól reflektál egymásra Szirmai Viktória, illetve Péti Márton és Szabó Balázs tanulmánya. Írásaikból kiviláglik, hogy a gazdasági fejlettségben jelentős különbségek vannak a Kárpát-medencében az egyes külhoni nemzetrészek között. A külhoni magyarság képzettsége elmarad a magyarországi és az adott ország többségi társadalmának körében mért szinttől. A hagyományos makroszemponturné elemzések sorát gazdagítja Kiss Éva tanulmánya is, amely szerint a külföldi tőkebefektetések kismértékben járultak hozzá a szomszédos országok közötti gazdasági kapcsolatok elmélyüléséhez. Lengyel Imre és mások írásai egyetértettek abban, hogy a területi különbségek mérséklésére az uniós kohéziós politika lehetőséget nyújt, a területfejlesztésre szükség van. A véleménykülönbségek a fejlesztési célok kijelölésében, a tervezésben, a térbeli keretek, valamint az intézményrendszer meghatározásában voltak. Az elmúlt évek regionális politikája nem tudta megállítani a területi különbségek növekedését, ezért új, innovatív kezdeményezésekre van szükség, amelyek kulcsszereplői az egyetemi, szakmai kutatási műhelyek lesznek.

Az elmúlt évtizedben a határon átvívelő együttműködéseknek – e témához a könyv ötödik tematikus blokkjában három tanulmány kapcsolódik – új típusú intézményesült keretei (EGTC, ETT) jöttek létre, amelyek eredményesen szolgálhatják az uniós források felhasználását, a határ menti perifériák felzárkózását, a széttöredezett térszerkezeti egységek „újjászerveződését”, erősítve a Kárpát-medence gazdasági, társadalmi kohézióját (Baranyi Béla; Kuttor Dániel; Ocskay Gyula).

A könyvet végigolvasva – bár a kötet inkább csak lazábban egymáshoz kapcsolódó tanulmányokból épül fel – sokszínű kép alakul ki a fókuszba helyezett Kárpát-medencéről, s a kötet helyenként igen hasznos információkat tar-

talmaz a területfejlesztési szakemberek számára is. A konferencia és a kötet nem a Területfejlesztési Szabadegyetem befejezését jelentette, jóllehet az egy új szakmai műhellyé alakult „Glokál szeminárium” néven. A szervezők törekvése ezzel a tematikai nyitás volt a Közgazdaságtudományi Kar oktatásában szintén megjelenő nemzetközi gazdálkodás szak irányába.